

*In paper the theoretical and practical aspects of strategies and mechanisms for the implementation of technological innovation, revealed the existing problems and proposed approaches to the copyright of their decision in light of the realities of modern economic space.*

***Technological innovation, innovation, strategy, technological development, innovation development mechanisms.***

УДК 303.035.3:63:330.341.1

## **СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ АГРОІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ**

***А. В. Джошар, кандидат економічних наук  
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»***

*В статті проаналізовано стан інноваційної активності сільськогосподарських підприємств та виявлено існуючі проблеми. Систематизовано класифікаційні типи інвестицій. Виявлено ряд факторів впливу на інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств. Запропоновано механізм агроінноваційного розвитку підприємств сільського господарства.*

***Сільськогосподарські підприємства, інновації, інноваційна активність, механізм агроінноваційного розвитку.***

**Постановка проблеми.** В умовах сучасної ринкової економіки Україна постійно знаходиться на етапі подолання потенційних кризових ситуацій, які призводять до виникнення проблем, пов'язаних із забезпеченням стабільності та стійкості суб'єктів господарювання. Більшість підприємств аграрного сектору знаходиться у стані постійного виживання. За період проведених реформ виробництво сільськогосподарської продукції значно знизилось. Особливого занепаду зазнало тваринництво, оскільки є не рентабельним для виробництва. Поголів'я великої рогатої худоби по всіх категоріях господарств за період з 1990 рік по 2014 р. зменшилось в 6,4 рази (24623,4 тис. гол у 1990 році до 3884,0 тис гол у 2014 році).

Знизились темпи інвестицій в сільське господарство як зі сторони держави так і іноземні. Основні фонди в галузі зношені майже на 85%. Коефіцієнт вибуття основних фондів перевищує коефіцієнт оновлення в 4 рази. Крім того на селі спостерігається високий рівень безробіття, міграції, смертності, скорочення трудового потенціалу та народжуваності. Подібний стан призводить до деградації аграрного

© А. В. Джошар, 2015

сектору та не дозволяє правильно визначити стратегічний напрям розвитку підприємства, погіршує результативність управління інвестиційною політикою, ускладнює процес накопичення власного капіталу, що веде до зниження ефективності діяльності не тільки окремого підприємства, а й усієї економіки держави.

Подолання кризових явищ та вирішення існуючих проблем можливе за умови переходу до моделі інноваційного розвитку економіки в цілому, та аграрної економіки зокрема, як основної тенденції сучасного світу. Застосовуючи інноваційні продукти (новітні технології, нову або покращену продукцію та ін.), підприємства збережуть конкурентні переваги та будуть в змозі зайняти монопольну позицію на ринку. Крім того, це дозволить скоротити витрати виробництва та отримувати додатковий прибуток.

Таким чином, стійкі темпи економічного зростання підприємств галузі АПК та подолання кризових явищ залежать від рівня агроінноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності і рівня інноваційної активності держави.

**Аналіз останніх досліджень.** Дослідженням різних аспектів інноваційного розвитку підприємств в аграрній сфері присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: Антонюк Л. Л., Вільямс В. Р., Коюда В. О., Прахалад К. К., Чабан В. Г., Шевченко А. В., Шумпетер Й. та багато інших [1-11].

Незважаючи на значні здобутки та напрацювання вчених, інноваційний розвиток в аграрній сфері залишається мало вивченим і тому потребує подальшого фундаментального дослідження.

**Мета досліджень:** виявлення існуючих проблем інноваційного процесу та напрямів інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.

**Результати досліджень.** Вимоги сьогодення передбачають, що інноваційна активність підприємства – основа його стратегічного та перспективного розвитку. Інноваційний розвиток в сільському господарстві (далі агроінноваційний розвиток) – це систематизоване використання наукових факторів виробництва в технологічній, організаційній, економічній та управлінській діяльності для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішніх та зовнішніх ринках та стійкий темп економічного зростання галузі. На відміну від інших видів економічної діяльності інноваційні процеси в сільському господарстві мають свою специфіку. Вони відрізняються різноманітністю технологічних, організаційних, галузевих та регіональних особливостей. Лише в сільському господарстві крім економічних; соціально-екологічних; техніко-технологічних і виробничих виділять ще і селекційно-генетичні типи інновацій (табл. 1) [7]. Кожен з яких має власну структуру та зміст, свої рушійні сили та ризики.

## 1. Класифікація інвестицій в сільському господарстві.

Тип інновації	Змістовне наповнення
Селекційно-генетичні	Нові сорти та гібриди с./г. рослин; нові породи та типи тварин; виведення та створення рослин та тварин, які стійкі до несприятливих умов середовища, хвороб та шкідників
Техніко-технологічні і виробничі	Біологізація та екологізація землеробства; використання нової техніки та технологій в тваринництві та рослинництві; нові ресурсно-зберігаючі технології виробництва та зберігання продуктів харчування
Організаційно-управлінські та економічні	Розвиток кооперацій та формування інтегрованих структур в сільському господарстві; нові форми тех. обслуговування та забезпечення ресурсами; нові форми організації праці; маркетинг інновацій; форми та механізми інноваційного розвитку
Соціально-екологічні	Формування системи кадрів науково-технічного забезпечення аграрного сектору; покращення умов праці та вирішення питань охорони здоров'я, екологізація навколишнього середовища, умов праці та відпочинку населення

Унікальністю інноваційного процесу в сільському господарстві є взаємодія промислових засобів виробництва та живих організмів (рослини і тварини). В.Р. Вільямс писав: «Растения требуют для своего процветания непрерывной наличности или беспрерывного притока четырех групп факторов – света, тепла, воды и питательных веществ при непрерывном условии одновременной и совместной наличности всех четырех факторов в оптимальных количествах при безусловной равноценности и независимости их» [2].

Тому, управління інноваціями в сільському господарстві потребує врахування не лише економічних та соціальних законів, а і законів природи: рівнозначності, незамінності та сукупності життєвих факторів, закон мінімуму, оптимуму та максимуму. Дія цих законів передбачає неможливість заміни певного фактору чи його максимізації при оптимальному чи мінімальному його використанні. Такі маніпуляції можуть призвести до безповоротних процесів та наслідків. Так К. А. Тімірязєв стверджував «Нигде, быть может, ни в какой другой деятельности не требуется взвешивать столько разнообразных условий успеха, нигде не требуется таких многосторонних сведений, нигде увлечение односторонней точкой зрения не может привести к такой неудаче, как в земледелии» [6].

Дослідження інновацій показали, що агроінноваційний розвиток формується під впливом різноманітних факторів. Одна частина таких факторів сприяє інноваційному розвитку підприємства, а інша навпаки, стримує його. Ряд науковців, які займаються питаннями інноваційного розвитку підприємств [1, 4, 9], виділяють чотири групи

факторів: техніко-економічні; організаційно-управлінські; політико-правові; соціально-психологічні. На думку деяких вчених, наведена класифікація є не повною і потребує доповнення груп фінансово-кредитних факторів та професійної підготовки кадрів.

Проте вимоги сучасного світу, постійні кризові ситуації в країні вимагають від менеджерів та підприємців постійно «тримати руку на пульсі», мати достовірну та ефективну інформацію. Тому ми розділяємо думку науковців [10, 11], які вважають, що основною вимогою ефективного інноваційного розвитку підприємств є інформаційне забезпечення інноваційної діяльності. Проаналізувавши існуючі підходи до класифікації факторів впливу на інноваційний розвиток підприємств, врахувавши сучасні вимоги світової та вітчизняної економіки, а також особливості сільськогосподарського виробництва нами було запропоновано наступну класифікацію факторів впливу на інноваційну діяльність та розвиток сільськогосподарських підприємств (рис. 1). Таким чином аналіз рис. 1 показує, що на інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств впливає велика кількість різноманітних факторів, які відрізняються між собою походженням та сферами впливу.

Завданням для кожного суб'єкта підприємницької діяльності є максимальне підсилення дії факторів, які сприяють активізації його інноваційної діяльності та ефективності розвитку, а такою нівелювання впливу дестимулюючих факторів.

Складність аграрного виробництва, його особливості вимагає використання різноманітних методів і підходів управління інноваційним процесом щодо передбачає застосування різних типів інновацій, залучення інвесторів та посилення ролі держави в стимулюванні інновацій. Необхідно також відмітити, що аграрне виробництва характеризуються високим рівнем ризиків діяльності та інноваційних процесів. Основними з яких є [3, 5]: ризик фінансування інноваційних проектів; ризик низького попиту на інноваційну продукцію; ризик часового розриву між затратами на виробництво та виведення чи використання інноваційного продукту та економічного ефекту від його використання та/чи реалізації.

Оцінка та аналіз інноваційної діяльності вітчизняних підприємств аграрного сектору показали, що їх інноваційний процес має дуже низький рівень активності при високому науковому потенціалі. В основному інноваційні продукти використовуються на переробних підприємствах, птахофабриках та тепличних організацій.

Більшість підприємств використовують застарілу техніку, сорти сільськогосподарських культур та тварин, примітивні технології та методи. Таке управління є неефективним, собівартість продукції високою, а праця трудомісткою.

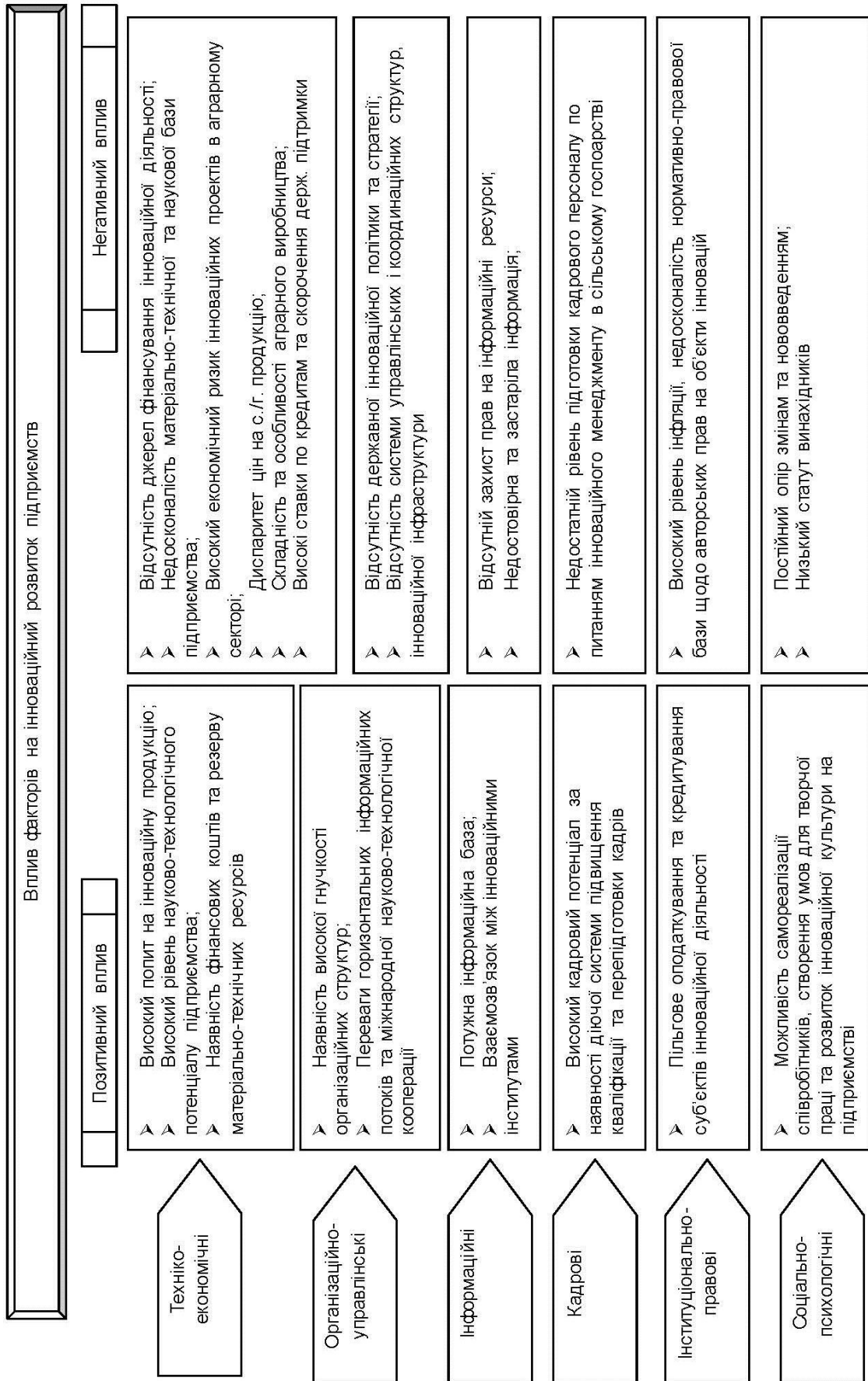


Рис. 1. Вплив факторів на агроінноваційний розвиток.

Все це пов'язано з важким фінансовим становищем сільськогосподарських підприємств, зниженням частини бюджетних джерел фінансування, завищеними кредитними ставками, відсутністю та недосконалістю державних інноваційних програм та політики. Відсутність фінансових засобів ставить перед власниками підприємств проблему вибору пріоритетів.

За останні декілька років частка збиткових підприємств постійно збільшується з 34,9 % у 2011 році до майже 50 % у 2015 році, а інші підприємства мають низький рівень рентабельності. Інноваційні продукти в своїй діяльності використовують не більше 10 % усіх агропромислових підприємств.

Проте вимоги сучасної економіки та економіка розвинутих країн світу вимагає виробництво екологічних видів продукції, енергоефективність, ресурсозбереження та застосування новітньої техніки. Основним фактором при аналізі ефективності діяльності підприємства, конкурентоспроможності та позиції на ринку є інноваційна активність. На сьогодні існує пряма залежність: чим вище показник інноваційної активності підприємства, тим воно є перспективнішим [8].

Для забезпечення умов розширеного відтворення виробництва та фінансову стійкість підприємств аграрного сектору необхідним є комплексний підхід та розробка механізму інноваційної діяльності та інноваційного розвитку таких підприємств (рис. 2).

Запропонований механізм інноваційної діяльності та розвитку аграрних підприємств передбачає використання комплексного підходу до інноваційного розвитку підприємства. Механізм інноваційної діяльності та розвитку складається з двох рівнів: макро- та мікрорівень. На макрорівні відбувається двухсторонній взаємозв'язок держави з науково-дослідними інститутами, економікою країни та споживачами. Особливістю є те, що замовниками можуть бути: держава, потреби споживачів та економіка (вимоги вітчизняної та міжнародної), а виконавцем лише наука (науково-дослідні інститути, винахідники та ін.). На мікрорівні – підприємство є основним суб'єктом, який використовує інноваційні продукти в своїй діяльності та реалізовує виготовлену інноваційну продукцію з метою підвищення ефективності своєї діяльності та фінансової стійкості. На цьому рівні підприємство, враховуючи свої потреби, потреби споживачів, вимоги сучасної економіки та держави (екологізація, біологізація та ін.) може використовувати існуючі інноваційні продукти, або бути замовником. Підприємство ретельно планує інновації, зважає усі внутрішні та зовнішні фактори впливу, прораховує ефективність використання таких інноваційних продуктів. Виявляє та страхує можливі ризики та приймає ефективні управлінські рішення. Таким чином, враховуючи диференціацію, складність та особливості аграрного виробництва

можна виділити наступні стратегічні напрями інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств:

- використання комплексного підходу (використання різноманітних методів і підходів управління інноваційним процесом, що передбачає застосування різних типів інновацій);
- вдосконалення нормативно-правового і методичного забезпечення інновацій та інноваційного розвитку;
- збільшення частки високотехнологічного експорту, участь у міжнародних інноваційних проектах та науково-технічній кооперації;
- зниження ставок по кредитах;
- покращення координації діяльності між державними установами, що регулюють інноваційну діяльність;
- розвиток державно-приватного партнерства в інноваційній сфері;

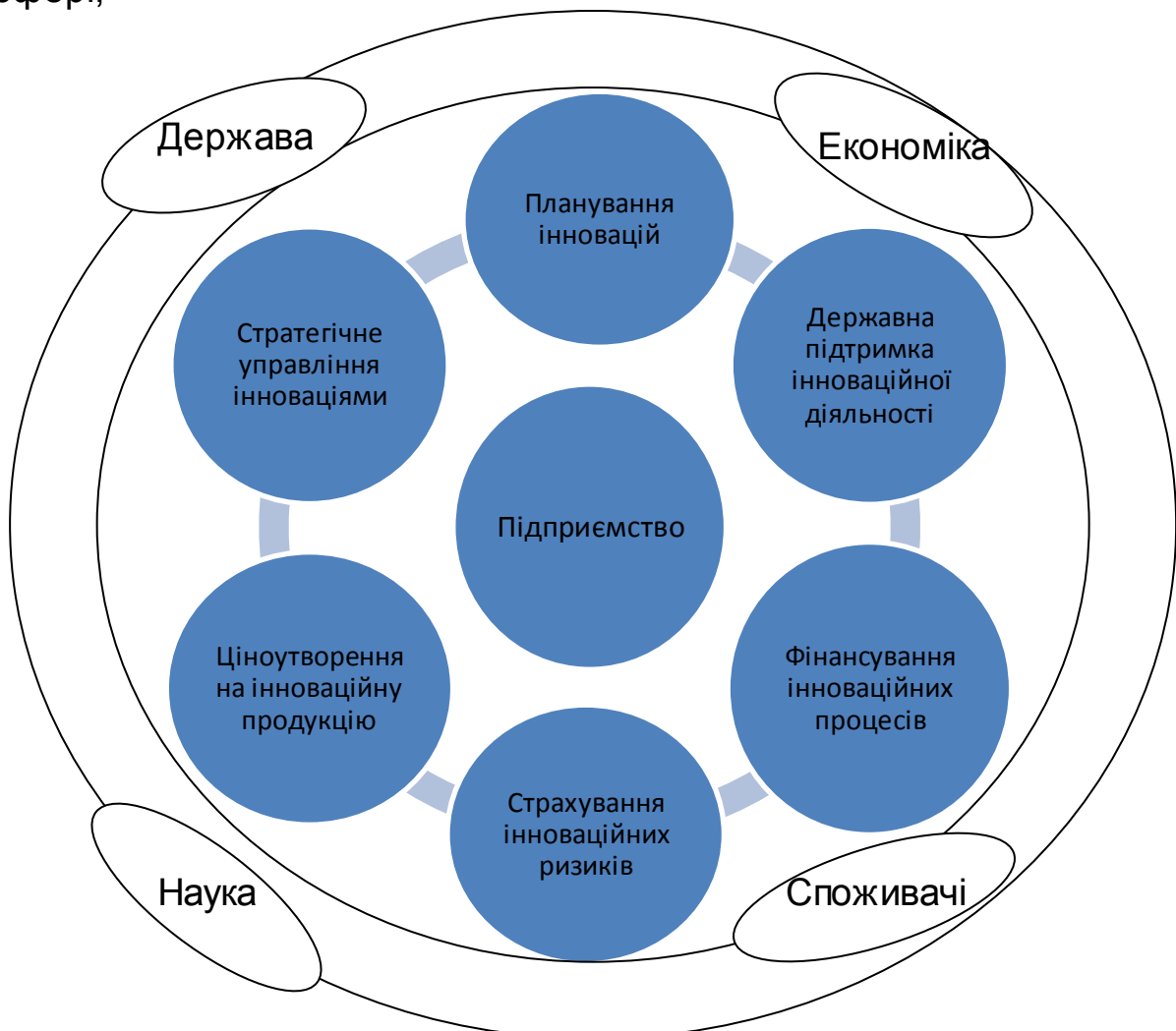


Рис. 2.

- залучення інвесторів;
- розвиток ринку інновацій, наукомістких товарів і послуг;

- створення нових виробництв, секторів економіки передових технологічних укладів, інтенсивне технологічне оновлення базових секторів економіки;
- підвищення якості і доступності освіти та підготовки наукових кадрів;
- стимулювання (прямими і непрямими методами) інноваційної активності підприємств;
- підтримка патентно-ліцензійної діяльності винахідників і підприємств;
- формування системи цільового фінансування пріоритетних напрямів науково-технічного розвитку;
- збільшення рівня фінансування інноваційної сфери для забезпечення досягнення стратегічних національних пріоритетів;
- формування інноваційних кластерів.

**Висновок.** Отже, оцінка ситуації в аграрній галузі показала низький рівень інноваційної активності підприємства та велику кількість існуючих проблем. Вирішення яких потребує врахування особливостей сільськогосподарського виробництва та факторів впливу на інноваційних процес розвитку, що передбачає використання комплексного підходу, підсиленого роллю держави в стимулюванні інновацій. Все це дозволить побудувати соціально-економічну систему, що дозволить створити додаткові робочі місця, збільшить кількість суспільного продукту та вплине на показники енергоефективності, ресурсозбереження та екологізації виробництва.

### Список літератури

1. Антонюк Л. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації : монографія / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. – К.: КНЕУ, 2003. – 394 с.
2. Вільямс В. Р. Травопольная система земледелия : собр. соч. / В. Р. Вильямс. – М.: Сельхозгиз, 1951. – Т. 7.
3. Коюда В. О. Інноваційна діяльність підприємства та оцінка її ефективності : монографія / В. О. Коюда, Л. А. Лисенко. – Х.: ФОП Павленко О. Г.; ВД "ІНЖЕК", 2010. – 224 с.
4. Прахалад К. К. Пространство бизнес-инноваций. Создание ценности совместно с потребителем / К. К. Прахалад, М. С. Кришнан. – М.: Альпина Паблишер, 2012. – 264 с.
5. П'ятницька Г. І. Інноваційні стратегії в сучасних умовах господарювання: суть та наукові підходи до формування вибору / Г. І. П'ятницька // Проблеми науки. – 2011. – № 11. – С. 21–29.
6. Тимирязев К. А. Земледелие и физиология растений / К. А. Тимирязев // Избранные лекции и речи. – М.: Сельхозгиз, 1957.
7. Чабан В. Г. Інновації як умова підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору / В. Г. Чабан // Економіка АПК. – 2006. – № 7. – С. 68–72
8. Шевченко А. В. Формування організаційно економічного механізму управління інноваційною діяльністю підприємств : монографія / А. В. Шевченко. – К.: НАУ, 2007. – 144 с.
9. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М.: ЭКСМО, 2007. – С. 864.



10. *Mariana Mazzucato*. The Entrepreneurial State: Debunking Public vs: «Anthem Press», 2013.
11. *Mass Flourishing: How Grassroots Innovation Created Jobs, C...* Edmund S. Phelps: «Princeton University Press», 2013.

*В статті проаналізовано стан інноваційної активності сільськогосподарських підприємств і виявлені існуючі проблеми. Систематизовані класифікаційні типи інвестицій. Виявлено ряд факторів впливу на інноваційне розвиток сільськогосподарських підприємств. Представлено механізм агроінноваційного розвитку підприємств сільськогосподарства.*

**Сільськогосподарські підприємства, інновації, інноваційна активність, механізм агроінноваційного розвитку.**

*The paper analyzes the state of innovation activity agricultural enterprises and revealed the existing problems. Systematized classification types of investments. Revealed a number of factors influence the development of innovative agricultural enterprises. The mechanism ahroinnovation development of agricultural enterprises.*

**Agriculture, innovation, innovative activity, mechanism ahroinnovation development.**

УДК 631.173:339.13

## **ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

**О. В. Захарчук, доктор економічних наук  
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»**

*Проаналізовано сучасний стан і перспективи розвитку матеріально-технічного забезпечення в Україні. На основі дослідження проблем із постачанням – основних засобів для сільськогосподарського виробництва, особливо їх активної складової, розроблено науково – обґрунтовані пропозиції щодо поліпшення матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано необхідність розвитку фінансового лізингу як найбільш ефективного заходу державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників і заводів сільськогосподарського машинобудування. Дослідження особистих селянських господарств*

© О. В. Захарчук, 2015